

”Att fånga tillfället i flykten”

Fritidspedagogers uppfattningar av elevinflytande i
fritidshemmet

Malin Åslund och Sanna Lagergren

Självständigt arbete – Pedagogik GR (C), 15 hp

Huvudområde: Pedagogik

Högskolepoäng: 15 hp

Termin/år: VT-2019

Handledare: Lars Sandin

Examinator: Anneli Hansson

Kurskod: PE121G

Utbildningsprogram: Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem, 180 hp

Förord

Vår erfarenhet av elevinflytande i fritidshemmet är att det talas om det men att det inte sker i den utsträckning det bör med tanke på att det är en central del i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2017), vi har därför intresserat oss för detta forskningsområde. Under hela processen har vi författare samarbetat, vi har delat med oss av våra tankar och diskuterat samtliga delar samt skrivit allt tillsammans. Tack vare att vi bor nära varandra har vi haft möjlighet att träffas fysiskt från början till slut, vilket har underlättat arbetet väldigt mycket.

Vi vill först och främst rikta ett stort tack till vår handledare Lars Sandin som väglett oss i arbetet och alltid funnits tillgänglig när vi behövt stöd. Ett stort tack vill vi också ge till de fritidshem som ställt upp på våra fokusgruppsintervjuer även om det varit med kort varsel vid några tillfällen och som gjort detta arbete möjligt för oss att genomföra. De har även gett oss mycket ny och användbar kunskap som vi kommer ta med oss till våra framtida arbetsplatser. Vi vill även tacka våra arbetsplatser som haft mycket tålamod och gett oss tid att studera samt tacka våra nära och kära som stöttat oss genom hela processen när det har känts extra tufft. Vi vill också tacka varandra då vi stöttat och peppat varandra hela vägen från start till mål.

/Sanna Lagergren och Malin Åslund

Abstrakt

Syftet med denna studie är att tolka fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande i fritidshemmet då tidigare forskning visar att elevinflytande inte sker i den utsträckning det bör enligt läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2017). Forskningen visar att en anledning till att elevinflytande inte sker i den utsträckning det bör kan bero på att pedagogerna tolkar styrdokumentets riktlinjer olika om att låta eleverna utveckla sina demokratiska principer och få möjlighet att göras delaktigt i utformningen av verksamheten. Vår studie har genomförts genom fyra fokusgruppsintervjuer med fritidspedagoger som arbetar på fyra olika skolor där de fick diskutera en rad frågor om ämnet med varandra. Vår studie talar för att fritidspedagogerna har en gemensam förståelse för vad elevinflytande innebär men att det finns olika uppfattningar om hur de arbetar med elevinflytande i fritidshemsverksamheterna. Utifrån vårt resultat är vår tolkning fritidspedagogernas vilja och engagemang att arbeta med elevinflytande kan ha en avgörande roll för i vilken utsträckning elevinflytande sker.

Nyckelord: *delaktighet, demokrati, elever, elevinflytande, fritidshem, fritidspedagogers uppfattningar, formell demokrati, inflytande*

Innehållsförteckning

Introduktion	3
Definitioner	3
Bakgrund	4
Elevens möjlighet till fria val i fritidshemmet	4
Begränsningar i de fria valen	5
Betydelsen av pedagogernas inställning till elevinflytande	5
Formell demokrati	6
Elevernas förmåga att förhandla för att få sin vilja igenom	7
Sammanfattning	8
Syfte.....	9
Metod	9
Datainsamlingsmetod.....	9
Urval	10
Genomförande.....	11
Analysmetod.....	11
Forskningsetiska ställningstaganden	12
Metoddiskussion	12
Resultat	12
Hur uppfattar fritidspedagogerna begreppet elevinflytande?	13
Hur uppfattar fritidspedagogerna att de arbetar med elevinflytande i fritidshemmet?.....	14
Vilka förutsättningar uppfattar fritidspedagogerna krävs för att kunna arbeta med elevinflytande i fritidshemmet?.....	16
Uppfattar fritidspedagogerna att det finns eventuella begränsningar i arbetet med elevinflytande i fritidshemmet?.....	18
Sammanfattning	20
Diskussion	21
Fritidspedagogernas uppfattningar av begreppet elevinflytande i fritidshemmet	21
Balansen mellan fritidshemmet uppdrag att utmana och elevernas möjligheter till elevinflytande .	22
Formell och informell demokrati	22
Pedagogernas inställning kan vara en bidragande orsak till vad som uppfattas som begränsningar	23
Slutsatser	23
Framtida studier	24

Introduktion

Ett av de mest centrala uppgifterna i grundskolans läroplan är att skola och fritidshem ska fungera som en demokratisk arena och utbilda eleverna i demokrati, vilket enligt Skolverket (2017) innebär att eleverna bör göras delaktiga och få inflytande i sin skolgång samt vistelse på fritidshemmet. Enligt Skolverket (2014) är det också en förutsättning för att fritidshemmen ska kunna utföra sitt uppdrag att erbjuda eleverna en meningsfull fritid och rekreation samt stimulera deras utveckling och lärande. I huvudsak handlar elevinflytande om två aspekter, det första handlar om socialt deltagande som innefattar aspekter av att vara en del av något och känslan av tillhörighet (Elvstrand & Lago, 2018). Det andra är mer kopplad till inflytande och förmågan att kunna komma till tals och vara beskrivande när det gäller politiskt deltagande genom exempelvis skolråd som är ett formellt möte där eleverna får möjlighet att uttrycka sina tankar och åsikter (a.a.). Genom att låta eleverna uttrycka sina tankar och åsikter utvecklar de enligt forskning en förståelse för demokrati och det kan ha en positiv påverkan på elevernas välbefinnande (se t.ex. Danell, 2006; Haglund, 2015).

Tidigare forskning visar dock att elevernas möjlighet till inflytande är något begränsad (Elvstrand & Närvänen, 2016; Haglund, 2015). Skolinspektionen (2018) bekräftar att fritidshemmets kvalitet varierar vad gäller elevinflytande. Pedagogernas olika utbildningar och kompetens kan vara en orsak till detta då det kan bidra till att pedagogerna har olika syn på fritidshemmets uppdrag. Några anser att eleverna har rätt att välja fritt vad de vill göra, medan andra utgår ifrån fritidshemmets uppdrag att uppmuntra eleverna att prova nya saker för att utveckla deras lärande. Detta ser vi i Närvänen och Elvstrands studie (2015) där pedagogerna har delade uppfattningar om i vilken utsträckning eleverna bör ha inflytande. Några av deltagarna ifrågasätter elevernas kompetens att ta beslut som gynnar deras utveckling och menar att vissa aktiviteter bör vara obligatoriska för att pedagogerna ska kunna utföra fritidshemmets uppdrag. Då forskning talar för att det finns delade meningar om vad elevinflytande består av samt visar att elevernas möjlighet till detta är något begränsad är vi intresserade av att få en förståelse för vilka uppfattningar som finns om elevens inflytande bland fritidspedagoger i fritidshemmen.

Definitioner

Pedagoger kommer användas som ett samlingsbegrepp för klasslärare och fritidspedagoger.

Fritidspedagoger beskriver våra respondenters uppfattningar i resultatet och diskussionen.

Elevinflytande och *delaktighet* innebär att eleverna ska ha möjlighet att påverka fritidshemsverksamheten genom att bland annat få vara med och ta beslut i frågor som handlar om eleven själv (Skolverket, 2017).

Formell demokrati är demokrati som sker inom bestämda former, exempelvis klassråd eller en i förväg planerad aktivitet där pedagogerna vill ge eleverna till inflytande (Pihlgren, 2015).

Informell demokrati handlar om demokrati som sker spontant, till exempel att eleverna kommer till pedagogerna med ett förslag på något de vill göra för stunden.

Bakgrund

Elevinflytande kan kopplas till elevernas möjlighet att styra sin egen tid i fritidshemmet och är något som sker konstant i interaktionen mellan pedagoger och elever genom bland annat förhandling och fritidsråd. Det kan handla om möjligheten att välja mellan olika aktiviteter på fritidshemmet och möjligheten att påverka frågor som rör verksamhetens utformning. (Elvstrand & Lago, 2018; Haglund, 2015; Hjalmarsson, 2013; Närvänen & Elvstrand, 2015) I följande del redogör vi för de olika aspekterna som är elevens möjlighet till fria val i fritidshemmet, begränsningar i de fria valen, delad tolkning av vad elevinflytande består av, formell demokrati och förmågan att förhandla.

Elevers möjlighet till fria val i fritidshemmet

Tiden på fritidshemmet ses som en tid för aktiviteter valda av eleverna själva utan några större krav på eleven. Eleverna ska därmed ha möjlighet att själva bestämma och ha ett inflytande över hur deras fritid ska se ut (Hjalmarsson, 2013). Orden fritid och fria val är därför vanliga begrepp när man talar om fritidshem (Haglund, 2015). Inflytande och de fria valen sker tydligast genom att eleverna själva får välja mellan olika aktiviteter och även välja att inte delta (se. t.ex. Danell, 2006; Haglund, 2015; Närvänen & Elvstrand, 2015). Elevinflytandet sker även genom att eleverna lämnar spontana förslag i anslutning till pågående pedagogiska aktiviteter eller genom att eleverna uppmuntras till att lämna förslag i samband med planering av fritidshemsverksamheten och kommande aktiviteter, detta kallas också för informell demokrati (Danell, 2006). Vidare beskriver Danell att pedagogerna medvetet lämnar vissa detaljer, till exempel att pedagogerna planerar en dag i skogen men inte planerat vad de ska göra på plats och låter eleverna själva styra över valet av aktiviteter. På så vis får eleverna möjlighet till inflytande och därmed känna att de är delaktiga i deras vistelse på fritidshemmet. En viktig detalj i elevinflytande enligt Danell (2006) och Haglund (2015) är även att pedagogerna visar sig intresserad av elevinflytande och att det utvecklas goda relationer mellan pedagogerna och eleverna. En gynnsam atmosfär betonar Danell som en viktig del för elevernas intresse att utöva elevinflytande. Vidare beskriver forskaren att det är pedagogernas ansvar att åstadkomma en atmosfär som stärker elevernas individuella självkänsla och ger mod hos den enskilda eleven att göra sin röst hörd för att kunna ha ett inflytande och våga välja fritt.

I huvudsak handlar inflytande och möjligheten till fria val, om en känsla av socialt deltagande och en känsla av tillhörighet (Danell, 2006; Elvstrand & Lago, 2018). Pedagogerna ger uttryck för att det är viktigt med fria val då det ger eleverna en möjlighet till inflytande och till att påverka sin egen tid på fritidshemmet, samt att eleverna kan ta mycket lärdom av det såsom att bygga upp kamratrelationer (Elvstrand & Lago, 2018; Elvstrand & Närvänen, 2016). Pedagogerna har även ett ansvar att ge eleverna en meningsfull fritid (Skolverket, 2017) där de uppmuntrar eleverna till mer utmanande aktiviteter (Elvstrand & Lago, 2018). Hjalmarsson (2013) menar att aktiviteterna på fritidshemmet således bör vara inriktade på individens intresse men även utmana eleverna så de utvecklas och socialiserar sig in i samhället. Aktiviteterna som utförs på fritidshemmen kategoriseras därefter som fria val och aktiviteter där tanken är att eleverna ska utvecklas genom att utmanas och testa något nytt (Haglund, 2015). Den fria leken är också något som ofta benämns som en del av kategorin fria val. Haglund beskriver att pedagogerna i den fria leken låter eleverna själva styra och bestämma och ingriper endast om eleverna behöver hjälp med material eller om det uppstår konflikter. Vidare menar Haglund att pedagogerna ger eleverna en möjlighet till elevinflytande genom att erbjuda denna variation av aktiviteter och inte inkräkta.

Vikten av att eleverna ska få styra sin egen tid i fritidshemmet är något som betonas av pedagogerna som viktigt (Danell, 2006; Elvstrand & Lago, 2018; Elvstrand & Närvänen, 2016). Forskarna beskriver dels att det gynnar elevernas kamratrelationer då de själva får välja lekkamrat och aktivitet, för att skapa en känsla av tillhörighet samt för att stärka elevernas självkänsla genom att få vara med och påverka. Enligt Danell (2006) och Haglund (2015) bör alltså aktiviteterna på fritidshemmet ta sin utgångspunkt i elevernas intressen men menar att pedagogerna också har ett viktigt uppdrag att utmana eleverna till att prova olika aktiviteter för att utvecklas som individer.

Begränsningar i de fria valen

Elvstrand och Lago (2018) har i sin studie undersökt hur "fri" de fria valen egentligen är. Deras studie visar att fritidshemmen oftast erbjuder ett brett utbud av aktiviteter som eleverna kan välja mellan men att det finns faktorer som påverkar elevernas val vilket innebär att möjligheten att välja kan ses som något begränsad. En bidragande orsak till att det sker begränsningar i elevernas möjlighet till inflytande är att eleverna måste anpassa sina fria val till vissa regler och bestämmelser som påverkar när, var och hur de kan utföra sin valda aktivitet (Haglund, 2015). Detta förklarar Haglund kan bero på säkerhetsåtgärder eller att visst material kräver en pedagogs närvaro. Vidare förklarar Haglund att eleverna måste även anpassa sina fria val till det obligatoriska schemat som mellanmål, rast och regler utan någon möjlighet att påverka dessa. De regler som eleverna anser har en tydlig förklaring accepterats i större utsträckning än de som finns utan förklaring som till exempel den obligatoriska utevistelsen. Detta kan förklaras med att eleverna inte ser utevistelsen som något de själva värdesätter eller har någon möjlighet att påverka då Elvstrand och Närvärens studie (2016) talar för att eleverna inte uppskattar att bli tvingad att göra saker de egentligen inte vill. Pedagogernas inställning till elevinflytande kan också vara en bidragande orsak till att elevernas möjlighet att välja begränsas då det är vanligt att pedagogerna ansvarar för schemat och de obligatoriska aktiviteterna samt skapar vissa regler som eleverna inte kan påverka (Elvstrand & Närvänen, 2016; Haglund, 2015; Thornberg & Elvstrand, 2012). Elevernas möjlighet till inflytande begränsas alltså beroende på pedagogernas inställning till inflytande och verksamhetens utformning.

Betydelsen av pedagogernas inställning till elevinflytande

Pedagogernas ambition med fritidsverksamheten är att kunna uppfylla elevernas förslag och önskemål i den utsträckning det är möjligt (Hjalmarsson, 2013; Thornberg, 2012). Som tidigare nämnts är aktiviteterna på fritidshemmet oftast baserat på elevernas fria vilja men att pedagogerna även utformar aktiviteter med målet att utveckla och utmana eleverna (se t.ex. Haglund, 2015). Haglunds studie visar att pedagogerna gärna ser att eleverna har möjlighet till att välja fritt samtidigt som de vill uppmuntra eleverna att delta i aktiviteter som de kanske är ovilliga att delta i. Detta för att pedagogerna anser att det är viktigt för att bidra till elevernas utveckling och ge eleverna en meningsfull fritid.

Trots att det finns en vilja bland pedagogerna att göra eleverna delaktig visar forskning att inflytande inte sker i den utsträckning det bör göra (Danell, 2006; Haglund, 2015; Elvstrand & Närvänen, 2016; Närvänen & Elvstrand, 2015). En vanlig orsak till att det sker begränsningar i elevernas möjlighet till inflytande är pedagogernas dividerade idéer och tolkningar av vad elevinflytande består av som bland annat handlar om i vilken utsträckning eleverna bör ha inflytande (Elvstrand & Lago, 2018; Närvänen & Elvstrand, 2015). Även det faktum att vissa pedagoger inte är lika öppna för

förhandlingar och har svårare att avvika från de dagliga rutinerna kan begränsa elevinflytandet (Elvstrand & Lago, 2018; Danell, 2006).

Begreppet inflytande är inget som pedagogerna i studierna gjorda av Elvstrand och Lago (2018) eller Elvstrand och Närvänen (2016) uttalar sig för att diskutera i någon större utsträckning vilket innebär att de kan agera på olika sätt i förhållande till eleverna. Pedagogerna talar om alla elever som kunniga att ta ansvar men att det är vanligt att man ger de äldre eleverna mer möjlighet till inflytande än de yngre (Närvänen & Elvstrand, 2015). Forskarna menar att detta kan bero på att pedagogerna ser de äldre eleverna som mer ansvarstagande och att de inte kräver lika mycket stöd som de yngre. Trots det uttrycker pedagogerna i studien att det är viktigt att de äldre såväl som de yngre eleverna får möjlighet till inflytande då det kan bidra till att eleverna får bättre självkänsla samt självförtroende och därmed lär sig mer (Rudduck & Fielding, 2006). Närvänen och Elvstrand (2015) menar alltså att elevernas inflytande kan påverkas av pedagogernas vilja att ge eleverna möjlighet till detta. Vidare beskriver forskarna att pedagogerna på fritidshemmen oftast i förväg planerat in när och om vad elevernas ska få ha inflytande. Pedagogerna styr alltså vad och i vilka frågor eleverna får påverka (Holmberg, 2017; Närvänen & Elvstrand 2015). Enligt Haglund (2015) bör det således ske en balans i elevernas möjlighet att välja fritt och de organiserade aktiviteterna där målet är att eleverna utvecklas och utmanas. För att upprätthålla denna balans menar Haglund att pedagogerna kan ta tillfället i akt att under elevernas fria val skapa relationer med eleverna genom informella samtal. Forskaren förklarar detta med pedagogerna på så vis kan skapa sig en uppfattning av elevernas behov och intressen och utifrån detta få en förståelse för elevernas perspektiv genom att bidra med organiserade aktiviteter som utmanar eleverna baserade på deras önskningar.

Pedagogerna betonar vikten av att eleverna ska ha inflytande i verksamheten men det framkommer att det finns en delad mening om vad det består av och i vilken utsträckning som eleverna bör ha inflytande (Elvstrand & Lago, 2018; Närvänen & Elvstrand, 2015). Det framkommer bland annat att inflytande kopplas till elevernas förmåga att ta ansvar och att möjligheten att påverka anpassas utifrån ålder och mognad. I vilken utsträckning och hur elevinflytande sker handlar mycket om pedagogernas inställning och utformningen av verksamheten (Holmberg, 2017; Närvänen & Elvstrand, 2015). Det påverkas även av fritidshemmets uppdrag, eleverna ska ha inflytande samtidigt som pedagogerna ska utmana eleverna för att gynna deras utveckling, vilket innebär att det kan behövas en balans mellan elevinflytande och den organiserade verksamheten (Haglund, 2015; Närvänen & Elvstrand, 2015).

Formell demokrati

Ett vanligt sätt att låta eleverna ha inflytande är via formell demokrati, det vill säga det som sker inom vissa bestämda former (Pihlgren, 2015; Thornberg, 2010). Den formella demokratin betonas som en viktig del i Närvänen och Elvstrands studie (2015) för att förbereda eleverna inför vuxenlivet i samt för att uppnå målen i styrdokumentet (2017) som säger att eleverna ska få möjlighet att utveckla förtrogenhet med de demokratiska principerna. Detta sker oftast genom skol- och fritidsråd som ibland kompletteras med någon form av förslagslåda där eleverna kan lägga sina önskemål (Närvänen & Elvstrand, 2015; Thornberg, 2010). Tanken med detta beskriver Närvänen och Elvstrand (2015) är att eleverna får möjlighet att lyfta frågor, ge förslag och ta beslut i sådant som rör verksamheten. Enligt Pihlgren (2015) är det viktigt att pedagogerna redan innan rådet tydliggjort för eleverna vilka beslut som kan tas, om det finns eventuella regler som inte är förhandlingsbara och vilka medel som finns att tillgå samt att pedagogerna har en samsyn.

För att det ska vara möjligt att genomföra ett fritidsråd med önskad effekt är det viktigt att pedagogerna är tillåtande och ger eleverna utrymme att förhandla (Danell, 2006; Elvstrand & Lago, 2018). De ska även ansvara för att organisera rådet utifrån fritidshemmets uppdrag och innehåll (Holmberg, 2017). Vidare förklarar forskaren att den vuxna ska fungera som ett stöd och uppmuntra eleverna att verbalisera sina önskningar för att få förståelse för vad de vill göra. Genom att ställa frågor till eleven menar Holmberg att pedagogerna hjälper eleverna i tankeprocessen för att tillslut komma fram till ett färdigt förslag. Enligt Rudduck & Fielding (2006) behöver pedagogerna också finnas som tankestöd för eleverna eftersom pedagogen är "experten" på vad som är görbart inom de givna ramarna samt för att uppfylla fritidshemmets uppdrag.

Enligt Haglund (2015) samt Närvänen och Elvstrand (2015) gäller det att hitta en balans mellan elevernas önskningar och de uppdrag som pedagogerna har, en balans som kan vara väldigt svår att upprätthålla. Denna svårighet kan man se i Närvänen och Elvstrands studie (2015) där pedagogerna problematiserade hur kompetent eleverna är att ta "rätt" beslut och i vilken utsträckning de bör ta beslut. Pedagogerna i Närvänen och Elvstrands studie (2015) menar att några aktiviteter måste vara nästintill obligatoriska för att de ska kunna utföra uppdraget då eleverna kanske inte självmant väljer de aktiviteter vars tanke grundar sig på läroplanen (Skolverket, 2017).

Den redan förberedda dagordningen tillåter eleverna att ha önskningar i vissa områden och forskning har visat att det ofta är frågor som inte anses ha någon större betydelse (Holmberg, 2017; Elvstrand & Lago, 2018). Studierna av Haglund (2015) och Thornberg (2010) visar på att det är vanligt att fokus under dessa råd handlar om hur veckan varit och om det är någonting som måste förändras eller förbättras. I de fall eleverna inte kan komma överens om en fråga kan handuppräknning användas för att rösta fram ett slutgiltigt beslut (Elvstrand & Närvänen, 2016). Forskarna menar att denna metod kan ställa krav på elevernas förmåga att ta beslut. Eleverna i studien beskriver att det kan upplevas som svårt att behöva ta beslut i vissa fall, vilket kan leda till att några elever antingen låter bli att rösta eller ger ansvaret till en kompis. Vidare beskriver forskarna att eleverna upplever att de som ger förslag mer kontinuerligt accepteras i större utsträckning. I vissa fall gav en elev samma förslag vid flera tillfällen utan framgång vilket kan leda till frustration hos eleven. Detta kan tala för att de som lämnar förslag mer aktivt och är mer pratsam resulterar i att de ofta genomförs vilket upplevdes som orättvist bland en del elever. Vad gäller förslagslådan visade Elvstrand och Lagos studie (2018) att de förslag som inte ansågs passa inom ramen för fritidshemmet avvisades av pedagogen utan att bjuda in eleverna till en diskussion för att forma förslaget till något genomförbart. Detta kan tala för att det alltid är pedagogen som har sista ordet då pedagogen är "experten" på vad som går att genomföra och inte (Elvstrand & Lago, 2018; Rudduck & Fielding, 2006).

Elevernas förmåga att förhandla för att få sin vilja igenom

Förhandlingarna är i grund och botten demokratiska handlingar som kopplas ihop med ett av fritidshemmets uppdrag att lägga grunden för att eleverna ska bli goda demokratiska medborgare (Pihlgren, 2015). Förhandlingar är något som konstant pågår i interaktionen mellan elever och pedagoger för att få sin vilja igenom (Elvstrand & Lago, 2018; Danell, 2006). Möjligheten att förhandla, utmana rutiner och regler är beroende av situationen och pedagogerna kan i dessa situationer vara mer benägna att förhandla om eleverna uppför sig eller vädjar till pedagogens medkänsla (Danell, 2006; Elvstrand & Lago, 2018). Detta kan tolkas som att inflytande inte ses som en demokratisk rättighet utan något man förtjänar genom gott uppförande (Närvänen & Elvstrand, 2015). Detta kan man se i Elvstrand och Lagos studie (2018) där eleverna spelade på sitt goda uppförande när deras argument om att den

aktivitet de höll på med var kul inte räckte till. Pedagogerna i denna situation hänvisade först till regeln om den obligatoriska utevistelsen men när eleverna nämnde att de uppfört sig bra gav pedagogerna med sig och lät de få sin vilja igenom. Det krävs dock att eleven har förmågan att kunna argumentera för sin sak. Studien visar dock att alla elever kanske inte har den förmågan. Detta upptäcktes under en observation där en pojke ombads att stanna inne med en pedagog en stund då hen ville prata med eleven om något som skett under dagen, efter detta samtal bad pojken om att få stanna inne. Pedagogerna hänvisade då till regeln om den obligatoriska utevistelsen och talade om att det inte är roligt att vara ensam, istället för att argumentera för att stanna inne gav pojken upp och gick ut. Forskarna menar att detta kan tolkas som att förmågan att argumentera saknas men att det också kan bero på att pojken inte hade något medhåll från en vän.

Sammanfattning

Som man kan utläsa är elevinflytande inget entydigt begrepp (Danell, 2006). Danell beskriver att elevinflytandet styrs av hur pedagogerna tolkar de riktlinjer som nämns om detta i läroplanen och hur de sedan planerar upp och genomför elevinflytande i verksamheten. Forskaren menar också att det kan variera mellan fritidshemmen i vilken utsträckning det sker inflytande. En orsak till detta kan vara en delad uppfattning bland pedagogerna om vad elevinflytande består av (se t.ex. Elvstrand & Lago, 2018; Närvänen & Elvstrand, 2015). Danell (2006) talar för att den delade uppfattningen kan begränsa arbetet med elevinflytande då det kan försvåra samarbetet mellan pedagogerna. Trots detta uttrycker pedagogerna att de strävar mot att ge eleverna möjlighet till inflytande och att de vill ge eleverna känslan av att de äger sin egen tid på fritidshemmet (Elvstrand & Lago, 2018; Haglund, 2015; Närvänen & Elvstrand, 2015). Studien av Hjalmarssons (2013) visar att pedagogerna erbjuder eleverna en mängd olika aktiviteter för att eleverna ska utmanas och utvecklas. På grund av detta är det vanligt att de i förväg planerar upp hur tiden som eleverna vistas på fritidshemmet ska se ut och därmed även planerar in när det finns möjlighet för eleverna till inflytande (Danell, 2006; Hjalmarsson, 2013).

Att ge eleverna tid till fria val är ett vanligt tillvägagångsätt att låta eleverna styra över sin egen tid och själva få bestämma vad de vill göra (se t.ex. Elvstrand & Närvänen, 2016; Haglund, 2015). Enligt Elvstrand och Närvänens studie (2016) kan det dock finnas begränsningar i elevernas fria val. Bland annat kan eleverna behöva anpassa sina aktiviteter till det obligatoriska schemat som mellanmål och de bestämda tiderna för utevistelse (se t.ex. Elvstrand & Närvänen, 2016; Thornberg & Elvstrand, 2012). Elvstrand och Närvänen (2016) talar även om att eleverna måste anpassa aktiviteterna till bestämda regler och det material som finns att tillgå samt att visst material dessutom kräver att en pedagog är närvarande, vilket innebär att vissa aktiviteter kanske inte går att genomföra precis när önskan om detta kommer.

Det är även vanligt att pedagogerna i förväg planerar in ett fritidsråd i verksamheten (Elvstrand & Närvänen, 2016). Under fritidsrådet får eleverna möjlighet att lyfta frågor, ge förslag och ta beslut om sådant som rör verksamheten (Närvänen & Elvstrand, 2015). Denna typ av inflytande benämns som formellt inflytande och är inflytande som sker inom vissa bestämda ramar (Pihlgren, 2015; Thornberg, 2010).

En viktig detalj i elevinflytande är att pedagogerna visar sig intresserad av elevinflytande för att utveckla goda relationer mellan pedagogerna och eleverna samt eleverna emellan. Danell (2006) betonar att en gynnsam atmosfär är en viktig del för elevernas intresse att utöva elevinflytande. Forskaren beskriver att det är pedagogernas ansvar att åstadkomma en atmosfär som stärker elevernas individuella självkänsla och ger mod hos den enskilda eleven att påverka. Närvänen och Elvstrands

studie (2015) visar att elevinflytande vanligtvis sker genom informell demokrati, till exempel spontana förslag från eleverna om vad de är intresserade av att göra för stunden. Dessa spontana förslag kan leda till en förhandling mellan elev och pedagog för att få sin vilja igenom (Elvstrand & Lago, 2018; Danell, 2006). Pihlgren (2015) menar att förhandlingar är ett bra tillfälle att utöva demokrati då de i grund och botten är en demokratisk handling och kan därmed lägga grunden för att eleverna ska bli goda demokratiska medborgare.

Elevinflytande är alltså något som kan förstås på många olika sätt som kan studeras från många perspektiv. Dessutom kan det krävas en balans mellan de planerade aktiviteterna där tanken är att eleverna ska utmanas och utvecklas, och elevernas möjlighet till fria val (Närvänen & Elvstrand, 2015; Elvstrand & Lago, 2018). En av de viktigaste grundstenarna för att elevinflytande ska kunna ske är en fungerande integration mellan pedagoger och elever (Elvstrand & Lago, 2018). Elevinflytande innebär i detta arbete att eleverna ska få möjlighet att påverka fritidshemsverksamheten samt göras delaktiga i planeringen av verksamheten.

Syfte

Syftet är att tolka några fritidspedagogers uppfattningar av elevinflytande i fritidshemmet utifrån frågeställningarna nedan:

- Hur uppfattar fritidspedagogerna begreppet elevinflytande?
- Hur uppfattar fritidspedagogerna att de arbetar med elevinflytande i fritidshemmet?
- Vilka förutsättningar uppfattar fritidspedagogerna krävs för att kunna arbeta med elevinflytande i fritidshemmet?
- Uppfattar fritidspedagogerna att det finns eventuella begränsningar i arbetet med elevinflytande i fritidshemmet?

Metod

Vi har genomfört en kvalitativ studie med inspiration av hermeneutiken som innebär att tolka och förstå ett fenomen då vi vill få en förståelse för fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande i fritidshemmet (Brinkkjær & Høyen, 2013). Följande del kommer redogöra för val av datainsamlingsmetod, urval, genomförande, analysmetod, forskningsetiska ställningstaganden och metoddiskussion.

Datainsamlingsmetod

För att få en förståelse för fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande valde vi att göra en kvalitativ studie i form av strukturerade fokusgruppsintervjuer. Denna metod innebär att en grupp människor träffas för att diskutera ett givet ämne med förberedda frågor som diskussionsunderlag (Ahrne & Svensson, 2015). Diskussionen leddes av oss som samtalsledare genom att vi ställde frågor som de uppmuntrades diskutera med varandra, vår roll som intervjuare var att sitta passiv i den mån det var möjligt för att deltagarna skulle få utrymme att diskutera utan vår inblandning. På detta vis beskriver Wibeck (2010) att man kan utforska hur de tolkar ämnet och få reda på vad deltagarna tycker samt vad som motiverar deras uppfattningar. Vi valde att använda oss av strukturerade

fokusgruppsintervjuer då det ger oss större möjlighet att hålla diskussionen inom det vi är intresserad av för att kunna besvara vårt syfte. Eftersom att fokusgruppsintervjuer handlar om ett utbyte av erfarenheter som ger deltagarna en möjlighet att reflektera kring ett givet ämne kan man se denna metod som ett lär tillfälle för både oss och deltagare (Ahrne & Svensson, 2015).

Som underlag i vår intervjuguide (se bilaga 1) har vi tagit stöd av Kruegers (refererad i Wibeck, 2010) rekommendationer om att en fokusgruppsintervju bör bestå av fem olika typer av frågor som är: öppningsfrågor, introduktionsfrågor, övergångsfrågor, nyckelfrågor samt avslutande frågor. Tanken med öppningsfrågor är att deltagarna ska bekanta sig med varandra. Vi valde dock bort detta då varje fokusgruppsintervju bestod av deltagare som arbetar på samma skola och därmed redan är bekanta med varandra. Introduktionsfrågor används för att deltagarna ska introduceras för det ämne som ska diskuteras. För att dessa frågor ska fungera som det är tänkt använde vi oss av öppna frågor som ger deltagarna en möjlighet att tala om hur de ser på ämnet (Wibeck, 2010; Ahrne & Svensson, 2015). Vår introduktionsfråga var vad elevinflytande betyder för fritidspedagogerna. Övergångsfrågor används för att komma över till intervjuens nyckelfrågor som är de viktiga frågorna för analysen. Vi anser dock att alla frågor i intervjuguiden är viktiga för att kunna tolka fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande i analysen. Intervjuguiden avslutas sedan med en avslutande fråga om de ville tillägga något. Denna slags fråga fungerar som en försäkring på att ingen viktig aspekt förbisätts.

Urval

För att få en informativ diskussion strävade vi efter deltagare som är yrkesverksamma på ett fritidshem med kunskap om elevinflytande då det är svårt att starta en diskussion om de inte är bekanta med ämnet (Wibeck, 2010; Ahrne & Svensson, 2015). Vi efterfrågade mellan tre till sex deltagare då en mindre grupp ger oss samtalsledare större möjlighet att ta in informationen och fördela ordet mellan deltagarna enligt Ahrne och Svensson (2015). Vi genomförde fyra fokusgruppsintervjuer på fyra olika fritidshem varav en pilotstudie. För att vi båda skulle kunna delta i intervjuerna valdes skolor i vår närhet från två grannkommuner, varje grupp bestod av deltagare som arbetar på samma skola. En fördel med att använda grupper med deltagare som redan är bekant med varandra är att de kan relatera till varandra samt att det kan skapa en trygg miljö där respondenterna känner att de kan uttala sina tankar och åsikter (Wibeck, 2010). Enligt Wibeck kan nackdelen med redan existerande grupper vara att gruppklimatet påverkas negativt då det kan hindra deltagarna från att tala öppet om sina erfarenheter samt att det kan finnas en risk att vissa talar mer med varandra och utesluter andra.

Då vi upptäckte relativt tidigt att det var svårt att hitta respondenter som hade möjlighet att delta varierar därför antalet respondenter mellan två till nio personer vid varje fokusgruppsintervju. Detta påverkades bland annat av yttre faktorer såsom personaltäthet och deltagarnas möjlighet att lämna barngruppen på respektive fritidshem. Vi valde dock att behålla fokusgruppsintervjuer som metod då vi ansåg att vi fick in mycket användbar information och olika perspektiv på fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande i fritidshemmet. Eftersom vår tanke var att fritidspedagogerna skulle få diskutera fritt utifrån ett antal frågor minskar också risken för att vi påverkar deras samtal genom att styra diskussionen för mycket.

Genomförande

Den första fokusgruppsintervjun genomfördes i samband med vår pilotstudie där tanken var att testa metoden och våra frågor (se bilaga 5). Rektorn kontaktades via telefon, då intresse fanns för deltagande skickade vi mejl med ett bifogat missiv (se bilaga 2) till rektor med information om pilotstudien. Detta vidarebefordrades sedan till eventuella respondenter, när vi fick deras godkännande bokades en tid via mejl till rektorn. Då vi upplevde att vi fick relevant information under pilotstudien om fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande valde vi att använda den i vår studie. Vi valde dock att utveckla frågorna som användes under pilotstudien med förhoppning om att få djupare diskussioner. Vi valde även att formulera förberedda följdfrågor (se bilaga 3) som endast vi som samtalsledare hade som stöd under fokusgruppsintervjuerna till nästkommande fokusgruppsintervjutillfällen. Detta för att det var svårt att komma på några frågor under pilotstudiens gång. Vi anpassade också missivet till examensarbetet.

På de övriga fokusgruppsintervjuerna tog vi kontakt med respektive rektor och gjorde en förfrågan via mejl om det fanns ett intresse av att delta i vår studie. I mejlet bifogade vi missivet (se bilaga 4) med mer information kring studien för att rektorn skulle kunna vidarebefordra detta till sina anställda om det fanns intresse av att delta i vår studie. Eventuella frågor om studien samt bokning av tid skedde sedan via mejl med en fritidspedagog på respektive fritidshem. Som förberedelse inför fokusgruppsintervjuerna skickade vi ett citat från läroplanen som handlar om elevinflytande för att sätta igång deras tankar. Vi strävade efter att skapa en avslappnad och naturlig miljö genom att presentera hur fokusgruppsintervjun skulle gå till och inledde med en öppen fråga för att få igång deras tankar. Om deltagarna känner sig avslappnad kan det ge deltagarna mer kraft att stärka sina egna åsikter och erfarenheter (Trost, 2010; Ahrne & Svensson, 2015). Vi försökte inte heller att bedöma vad som ansågs bra eller mindre bra genom ett bekräftande kroppsspråk då det kan påverka resultatet utan tillät diskussionen pågå utan vår inblandning genom att endast ställa frågor för att få samtalet att fortgå (Trost, 2010). Samtliga diskussioner genomfördes avsides i konferensrum på vardera fritidshemmet och med respondenternas samtycke spelade vi in diskussionerna som varierade mellan 30–45 minuter.

Analysmetod

Analysen påbörjas egentligen redan under fokusgruppsintervjuerna eftersom samtalsledaren behöver fånga det väsentliga i diskussionen för att kunna leda samtalet (Ahrne & Svensson, 2015; Wibeck, 2010). Analysen handlar om att koda materialet och dela upp det för att söka efter återkommande teman och se mönster (Wibeck, 2010). Första steget var att lyssna på ljudinspelningar som transkriberades ordagrant, detta turades vi om att göra. Den färdiga transkriberingen delades sedan i ett gemensamt dokument som kontrollerades genom att lyssna igenom ljudinspelningen och rätta eventuella missar. Nästa steg var att gå igenom transkriberingarna igen för att identifiera återkommande teman och mönster utifrån våra frågeställningar i syftet som färgkodades. Vi valde att börja med att göra en enskild analys av transkriberingarna som vi sedan gemensamt diskuterade och tolkade. Varje färg representerade en frågeställning från syftet, hur fritidspedagogerna uppfattar begreppet elevinflytande, hur de uppfattar att de arbetar med elevinflytande, vilka förutsättningar de uppfattar krävs i arbetet med elevinflytande och om de uppfattar eventuella begränsningar. Utifrån detta visualiserade vi frågeställningarna med de mönster vi sett under analysen av transkriberingarna genom att använda oss av en White board där vi kunde få en tydlig överblick på analysen för att sedan utifrån detta göra en tolkning av materialet för att besvara frågorna i vårt syfte. Några exempel av de teman som framkom

var balansen mellan fritidshemmets uppdraga att utmana och elevinflytande samt formell och informell demokrati.

Forskningsetiska ställningstaganden

Vi har tagit hänsyn till de forskningsetiska principerna som är informerat samtycke, konfidentialitet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2017). Informerat samtycke innebär att deltagarna fått ta del av studiens syfte via ett missiv och att de utifrån detta fått bestämma huruvida de vill delta eller ej i studien. Respondenterna har i förväg informerats om konfidentialitet som innebär att det inte ska vara möjligt att identifiera personer eller platser i studien samt att de har rätt att avbryta sitt deltagande. Vi har tagit hänsyn till detta genom att avidentifiera deltagarna och skolorna i studien genom att vi döpt varje fokusgruppsintervju till A, B, C och D samt varit tydlig med att all rådata kommer förstöras efter godkänt arbete. Vi gjorde även en förfrågan om att få spela in diskussionerna för att inte missa viktig information från fokusgruppsintervjuerna.

Metoddiskussion

En styrka med fokusgruppsintervjuer är att deltagarna uppmuntras till att delge sina tankar och erfarenheter samt att jämföra dessa. Problemet är att de normer som finns i gruppen kan leda till att deltagarna hindras från att tala öppet om vissa saker. Detta kan påverka studiens reliabilitet då respondenterna kan välja att endast säga sådant som är socialt accepterat och därmed utelämnar information som kan vara av vikt. Vi har tagit hänsyn till detta genom att vara observant på den interaktionen som sker i gruppen för att säkerställa att samtliga får komma till tals. Ytterligare något som kan ha en negativ påverkan på validiteten är om intervjun sker på ett ställe där respondenterna inte känner sig trygga och vi valde därför att genomföra dessa på deras arbetsplatser. Vad gäller reliabiliteten i kvalitativa studier som handlar om att forskare ska komma fram till samma resultat är något svårare. Detta för att människan har en tendens att höra och se endast de som bekräftar sina egna ståndpunkter och försöker undvika sådant som inte passar in. Det är därför viktigt att analysen kan verifieras, vilket kräver att det finns tillräckligt med data som redovisats ordentligt. För att stärka reliabiliteten i studien utgick vi ifrån Wibecks (2010) råd att använda oss av samma samtalsledare samt göra en varsin översiktsanalys. Detta genom att vi analyserade transkriberingarna på egen hand för att sedan tillsammans jämföra och diskutera analysen för att urskilja mönster (Wibeck, 2010). Genom att vi har spelat in fokusgruppsintervjuerna samt transkriberat dessa har vi stärkt studiens reliabilitet ytterligare. För att verifiera resultatet har vi använt oss av citat från de som deltog i fokusgruppsintervjuerna.

Resultat

Syftet med denna studie är som tidigare nämnts att tolka fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande i fritidshemmet. I denna del har vi valt att redovisa resultatet utifrån våra frågeställningar i syftet då tanken med studien är att tolka fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande utifrån våra frågeställningar: *Hur uppfattar fritidspedagogerna begreppet elevinflytande? Hur uppfattar fritidspedagogerna att de arbetar med elevinflytande i fritidshemmet? Vilka förutsättningar uppfattar*

fritidspedagogerna krävs för att kunna arbeta med elevinflytande i fritidshemmet? Uppfattar fritidspedagogerna att det finns eventuella begränsningar i arbetet med elevinflytande i fritidshemmet?

Hur uppfattar fritidspedagogerna begreppet elevinflytande?

En stor del av elevinflytande var enligt fritidspedagogerna att eleverna skulle ges möjlighet att påverka verksamhetens utformning och vara delaktig i planeringen av de styrda aktiviteterna. Vilket man kan se i citaten nedan.

Att få vara med i planeringen är ju ett inflytande. (D s.1)

Det är ju det man tänker på först, tycker jag, att de ska få vara med och bestämma över sin egen verksamhet till viss del. (B s.1)

Vi tolkar det som att fritidspedagogerna uppfattar begreppet elevinflytande på samma sätt men beskriver det med olika ord. Fritidspedagogerna menar dock att eleverna inte kan styra över hela dagen då fritidspedagogerna har som uppdrag att utmana eleverna.

... Vi har ju också ett uppdrag att vi ska lära barnen lite saker som kanske aldrig skulle komma från dem som vi lägger in som vuxenplanering. Och här kan jag också dra ett exempel från min grupp. Vi har en pojke som skulle bygga lego varje dag i tre års tid om han fick välja vad han skulle göra varje dag och vi tycker att han måste utvecklas och då måste vi ju gå in och planera något som gör att han blir mer eller mindre tvungen att åtminstone upptäcka att man kan göra andra saker. (A s.6)

... skulle de välja jämt skulle de välja samma typ av lek hela tiden. Väljer kanske bygg lek hela tiden men de kan vara olika typer av bygg lek. (D s.2)

... när man planerar verksamhet så tänker man ju inte på att det bara ska vara elevinflytande. Man har ju våra mål och sen vill man ju utmana eleverna så de får prova nya saker och vågar nya saker... (B s.1)

Vår tolkning är att det finns en oro för att eleverna skulle välja att göra samma sak varje dag om de fick bestämma allt vilket kan leda till att eleverna inte provar nya saker och slutar utvecklas. Vi tolkar det som att det därför kan vara av betydelse att ha i åtanke att eleverna ska få möjlighet att ha inflytande men att de samtidigt måste utmanas när pedagogerna planerar fritidsverksamheten. Vi tolkar det dock som att fritidspedagogerna utgår ifrån elevernas behov och intressen i den mån det är möjligt för att skapa ett lär tillfälle där eleverna kan utvecklas samtidigt som de får göra något de tycker är roligt. När fritidspedagogerna talar om elevinflytande kopplas det till elevernas ålder. De beskriver att elevernas möjligheter till elevinflytande stegvis blir större utifrån elevernas ålder.

De har ju mer möjlighet att påverka fritids än skola... då måste man ju låta de göra det också till den mån det funkar. Och det är ju lättare ju äldre de blir. De blir mer realistisk i önskemålen ju äldre de blir. De har lärt sig att man inte kan önska sig en pool. (A s.2)

Jamen alltså i växande grad får de mer och mer säga till. När man går i klass ett får man säga till om lite också blir det mer och mer. (A s.1)

Vi tolkar det som att elevernas möjligheter till inflytande stegras utifrån deras ålder för att eleverna blir mer realistiska i sina önskemål desto äldre de blir. Vår tolkning är också att de äldre eleverna får mer elevinflytande för att de kan ha mer erfarenhet och en djupare förståelse för elevinflytande gentemot de yngre eleverna. Vi tolkar det dock som att det är viktigt att även de yngre eleverna ska ha möjlighet att påverka för att på så vis få erfarenhet av elevinflytande redan i tidig ålder.

Sammanfattningsvis är vår tolkning att fritidspedagogernas uppfattningar av begreppet elevinflytande inte skiljer sig åt då de lägger samma betydelse i begreppet samt att det finns en samsyn på att elevernas möjlighet att påverka stegvis ökar utifrån elevernas ålder. Utifrån fritidspedagogernas utsagor innebär elevinflytande att låta eleverna få möjlighet att påverka verksamhetens utformning och planeringen av aktiviteterna men till en viss del, genom att stegvis öka elevernas möjligheter till inflytande får de en djupare förståelse för vad det innebär och vad de kan påverka. Vi tolkar det som att det är viktigt att hitta en balans mellan fritidshemmets uppdrag och elevernas möjligheter till inflytande då risken är stor att eleverna skulle välja att göra samma sak varje dag om de fick välja själv hela tiden. Utifrån fritidspedagogernas utsagor tolkar vi att det som viktigt att eleverna utmanas och uppmuntras att prova nya saker.

Hur uppfattar fritidspedagogerna att de arbetar med elevinflytande i fritidshemmet?

Elevinflytande är något som enligt fritidspedagogerna sker i växlande former. Vår tolkning är att ett av de vanligaste sätten att arbeta med elevinflytande i fritidshemmet är via formell demokrati som innebär att fritidspedagogerna gör eleverna delaktiga genom olika metoder för att på så vis kunna synliggöra och ta tillvara på elevernas behov och intressen. De metoder som fritidspedagogerna beskrev var samlingar, samtal vid terminsstart, skolråd, önskelåda och fritidsenkäter där eleverna uppmuntras att delge sina tankar och åsikter med stöttning från pedagogerna.

En av bitarna är att vi alltid gör en fritidsenkät... med frågor om fritids och då kommer det ju in inflytande också. (A s.2)

Brevlådan [Önskelådan] där de får skriva lappar om vad som helst de skulle vilja ha på fritids som vi tömmer då det är klart... man kan inte uppfylla allt men då får man lite hum om vad [och] vad de vill göra, vad de tycker är kul. (C s.1)

Sen har vi ju skolråd. Där tar vi ju upp både skolfrågor och fritidsfrågor. (B s.2)

På detta vis tolkar vi det som att det skapas demokratiska arenor där fritidspedagogerna synliggör för eleverna att de får möjlighet att uttrycka sina tankar och idéer. Det som kommer fram vid dessa tillfällen beskriver fritidspedagogerna att de tar tillvara på och använder som en grundsten i planering av aktiviteter och verksamhet.

Ja men som exempel nu så har vi något som kallas kreativa grupper. Vi har haft det i några år på våren och då har vi, elevernas fått rösta fram fyra olika aktiviteter på vad de skulle vilja göra på fritids en gång i vecka och de här aktiviteterna är inte styrda avdelningsvis utan då får de först

rösta fram de fyra olika aktiviteterna och sen vilken aktivitet som de själva skulle vilja göra.
(B s.1)

Men där är det ju mycket aktivitetstavla eller fritidslotteri och de är ju lite olika. Aktivitetstavlan då får de ju själv ta ansvar för vilken aktivitet de vill göra. Då får de ju fyra olika att välja mellan och då ska de ju sätta sin knapp så gör de ett eget val på vad de vill göra på fritids. Medan den andra... fritidslotter, där är det mer slumpmässigt vad de väljer. Där drar de ju en aktivitet och ett namn på vilken aktivitet man får då. Och då får de ju också ett slags inflytande, plus att de får de här... Men det är inte det de behöver träna på och där har vi satt fritidslotteri så att det blir en combo.

(Ds.1–2)

Utifrån citaten ovan tolkar vi det som att fritidspedagogerna utgår ifrån elevernas förslag men utvecklar idéerna, på så vis kan elevernas utveckling gynnas. Vår tolkning är att elevernas förslag tas tillvara på men att fritidspedagogerna samtidigt kan utmana eleverna.

... det är ju också viktigt för att barnen blir ju mer intresserad av det man gör om de får önska själv, varit delaktigt i att planera eller genomför det. (A s.1)

Ja man ser ju också på det här lånesystemet vi har att de tar större ansvar för sina grejer efter att fått varit med och bestämt vad de ska ha och så. (D s.4)

Utifrån fritidspedagogernas utsagor tolkar vi det som att eleverna uppskattar verksamheten och aktiviteterna mer om de känner att de varit delaktig i planeringen och att deras intressen tillgodosetts. Genom att eleverna gjordes delaktiga och fick ta ansvar för något tolkar vi det som att eleverna blev mer ansvarsfulla och var försiktig med de material som de själva fått vara med och bestämma.

Sen har vi ju vistelse regler, där har ju barnen fått säga vad de tycker är viktigt, hur man ska vara med varandra och så. Det är ju lite olika punkter. Där har ju barnen fått jobba och så tar vi upp de på samlingarna. Det är ju som lättare för dem att respektera saker när de själva har fått varit med och bestämma. Det blir ju ett helt annat ansvar när det är de själva som har bestämt att man ska vara si och så med varandra. (D s.4)

Av citatet ovan tolkar vi att de regler som eleverna själva fått vara med och formulerat accepteras i större utsträckning än de som bestäms av endast pedagogerna. Intressant var också att fritidspedagogerna valde att vända ett intresse som kunde upplevas som problematiskt under skoltid till en pedagogisk vinning genom att tillåta byte av till exempel fotbolls kort en dag i veckan istället för att förbjuda. Fritidspedagogerna beskrev att eleverna accepterade regeln eftersom de fick tillåtelse att ta med dem en gång i veckan vilket talar ytterligare för vår tolkning.

Informell demokrati är ytterligare något som elevinflytande sker igenom. Utifrån fritidspedagogernas utsagor är vår tolkning att den informella demokratin sker i större utsträckning än den formella demokratin då de beskriver att de ofta får spontana förslag från eleverna.

... man får ju ofta förslag, spontana förslag på allt de vill göra och man tar tillvara det de kommer med. De behöver inte vara att man frågar dem, rätt var det är så kommer de... kan vi inte bygga

en koja där borta, jamen [det] kanske vi kan göra. Att man tar tillvara på deras idéer de har, det är ju också ett inflytande. (A s.1)

Fånga tillfället i flykten. (A s.1)

Sen är det ju inflytande också när de kommer med förslag och att vi lyssnar till förslagen och gör det. Det behöver inte vara ett stormöte för det, för att det ska känna inflytande. (D s.3)

De talar om att fånga tillfället i flykten och utnyttja situationen för att ge eleverna en meningsfull vistelse på fritidshemmet vilket vi tolkar sker i stor utsträckning på fritidshemmen. På detta vis tolkar vi det som att fritidspedagogerna kan använda ett spontant förslag från eleverna för att skapa ett lär tillfälle som utvecklar eleverna men som samtidigt utgår ifrån elevernas intressen. Informell demokrati sker också genom att pedagogerna för informella samtal med eleverna för att få en förståelse för deras intressen och behov genom samtal.

I denna del har vi beskrivit exempel på hur fritidspedagogerna uppfattar att de arbetar med elevinflytande i praktiken. Utifrån fritidspedagogernas utsagor tolkar vi det som att det är viktigt att samtala och lyssna till eleverna för att ge eleverna en möjlighet att utöva elevinflytande. Vår tolkning är att eleverna dagligen kommer med spontana förslag på vad de vill göra eller önskningar om olika aktiviteter. Dessa spontana förslag tar pedagogerna tillvara för att skapa ett lär tillfälle där eleverna får känna att deras förslag verkställs.

Vår tolkning är att fritidspedagogerna uppfattar formell och informell demokrati som bra tillvägagångssätt för att ta tillvara på elevernas intressen och önskemål. På detta vis tolkar vi det som att fritidspedagogerna ger eleverna möjligheter till inflytande i fritidshemsverksamheten. Vi tolkar det också som att eleverna tar större ansvar och accepterar regler i större utsträckning om de fått vara delaktiga i regelsättningen.

Vilka förutsättningar uppfattar fritidspedagogerna krävs för att kunna arbeta med elevinflytande i fritidshemmet?

Vikten av att vara lyhörd som pedagog tolkar vi som en viktig förutsättning för att eleverna ska ha möjlighet till elevinflytande i fritidshemmet. Att vara lyhörd innebär att pedagogerna lyssnar till eleverna och tar tillvara på deras intressen och behov.

De vet ju inte att de kan vara med och bestämma så det är ju någonting som de får lära sig från förskoleklass, att de har möjlighet att påverka verksamheten. Men om vi inte lär de det så är det inget som de efterfrågar. (B s.3)

Alltså det är väl upp till oss [pedagoger] att de vågar... eller vill göra de [ge förslag] och känner att det är lönt. Skulle man första året i ettan inte göra en grej som man [eleverna] ville så skulle de nog inte göra det sen heller [ta initiativ]. Det är väl hur man möter de och vad man gör av idéerna.

A s.4)

Utifrån citaten ovan tolkar vi det som att det är pedagogernas ansvar att eleverna vågar uttala sig och stå för sina åsikter. Genom att fritidspedagogerna visar eleverna att de är lyhörda och tar tillvara på

deras förslag är vår tolkning att det kan skapas goda förutsättningar för en trygg arena där eleverna kan utöva inflytande. Att skapa en trygg arena beskriver fritidspedagogerna som något som kan vara avgörande för att elevinflytande ska kunna ske.

Ja också är det jättebra med små grupper, vi gjorde ju så med fredagsmyset. Då fick de sitta i smågrupper och diskutera vad de ville göra på fredagar och sen sammanställde vi en lista med deras förslag. Och då är det ju lättare, när man är tre-fyra, att våga framföra sina förslag om man är lite tyst och blyg. Man börjar i den lilla gruppen också kanske de klarar av den stora gruppen sen. (D s.7)

Det är viktigt att vi pedagoger skapar förutsättningar att vara delaktiga för det är lätt så att åtminstone i klassrumssituationer men även på fritids att det finns de som inte vågar prata. Det får man tänka lite extra på att ge alla chansen att påverka, även de som är lite blyg och tyst. (D s.7)

Vår tolkning är att fritidspedagogerna uppfattar att de kan vinna mycket på att ha en trygg plattform att utgå ifrån, även för de elever som inte tycker att det känns bra att prata inför helgrupp. Genom att börja i små grupper kan kanske eleven så småningom känna att de klarar av att tala inför helgrupp.

Utifrån fritidspedagogernas utsagor tolkar vi det som att det också är viktigt att göra eleverna medvetna om att de har inflytande för att eleverna ska ta möjligheten att utöva elevinflytande. Vi tolkar att eleverna på så vis kan utvecklas och få en förståelse för vad det innebär att ha inflytande.

Och sen är det ju viktigt att man går tillbaka... tänker jag till eleverna om de har kommit med önskemål så har man genomfört det... att man pratar med dem för att de kanske har glömt bort att de sagt det och ta tillbaka det till de... kommer ni ihåg... Att ja nu tar jag toaletterna [som exempel] ... tänk vad fint det har blivit. Att de också få känna efter att det blev något av det de sa, att man sätter ord på det liksom. (B s.6)

Vår tolkning är att det är viktigt att eleverna får återkoppling på önskemål som genomförts för att synliggöra för eleverna att det skett inflytande. Vi förstår det också som att möjligheten till elevinflytande kan regleras utifrån hur eleverna är mot varandra och att eleverna måste få en förståelse för att det kan finnas faktorer som påverkar i vilken utsträckning de får påverka.

Alltså elevinflytande och demokrati alltså. Vi har ju mycket diskussioner på samlingarna och så och just att förstå att kanske elevinflytande blir hur man har förstått att hur jag kanske ska bete mig eller hur jag är mot andra som också blir elevinflytande. Att vi kan bestämma... vi styr en hel del, vart man sitter åh ja, vi brukar prata om fyrkanten lite granna, att när den växer så får man ta mer platsansvar också med de då men de kommer efter lite grann att man har förstått att man kan påverka sin situation med hur man är mot varandra och mot våra saker och ja lite sådana där grejer. Att man försöker göra dem medveten om att det gör skillnad hur vi är och vad vi gör i hur dem får spelrum. (D s.2)

Medvetna elever uppfattar även fritidspedagogerna som viktigt för att eleverna ska förstå vad, när och hur de kan utöva inflytande. Vilket vi tolkar innebär att pedagogerna synliggör när det sker inflytande för eleverna samt talar om för eleverna att de har möjligheten att påverka. Utifrån detta kan man se att

det finns en variation i vilka förutsättningar fritidspedagogerna uppfattar krävs för att kunna arbeta med elevinflytande.

Vikten av att pedagogerna är lyhörda och visar för eleverna att de lyssnar på deras tankar och åsikter tolkar vi som en förutsättning av fritidspedagogerna för elevinflytande. Vårt resultat talar också för att det är av betydelse att skapa en arena där eleverna kan känna trygghet att uttala sig samt fördelen med att börja i små grupper för att eleverna så småningom ska känna att de kan föra fram sina tankar och åsikter i den stora gruppen.

Uppfattar fritidspedagogerna att det finns eventuella begränsningar i arbetet med elevinflytande i fritidshemmet?

Vad som uppfattas som begränsningar tolkar vi varierade mellan verksamheterna och fritidspedagogerna, även de som arbetar på samma skola har en delad mening om vad som uppfattas som begränsningar. Utifrån fritidspedagogernas utsagor tolkar vi det som att begränsningarna till stor del handlar om ekonomin, att det inte finns pengar för att uppfylla alla önskemål från eleverna.

*Mycket av det som vi skulle vilja göra, blir ju ofta... eller många gånger i slutändan... det handlar om pengar... det har vi ju sagt till barnen... nej vi har inte råd... det finns inte de pengarna.
(A s.2)*

... det var ju vårt uppdrag [styr dokumenten] så att... söka upp sig utanför skolans väggar i samhället. Det är sårt nu när allt kostar pengar, inte allt gör ju de med det är mycket. (A s.2)

Utifrån citaten ovan tolkar vi det som att fritidspedagogerna uppfattar att ekonomin ställer till en del begränsningar när det kommer till planeringen av verksamheten eftersom man inte kan utföra en del aktiviteter eller utflykter på grund av att det inte finns pengar till det. Vår tolkning är dock att det finns skilda meningar om i vilken utsträckning ekonomin faktiskt är en begränsning.

Men man ska ju inte bara skylla på pengar heller... för att som det är nu, barnen åker ju buss gratis och det var ju en sådan där grej som kunde vara avgörande förut, för flera år sedan när vi fick betala alla [bussbiljetter]. (A s.3)

Sen ekonomiskt vet jag inte. Det är vissa stunder som det är köpstopp som vi inte kan köpa in det som vi vill ha, men ofta inom rimliga gränser brukar vi kunna köpa in det vi vill ha. (B s.3)

Vår tolkning är att mycket kan handla om fritidspedagogernas vilja och engagemang att skapa en gynnsam verksamhet för eleverna. Vi förstår det som att en del av fritidspedagogerna inte ser ekonomin som en begränsning utan att de istället planerar upp verksamheten utifrån det de har tillgå.

Utifrån fritidspedagogernas utsagor tolkar vi det som att det finns delade uppfattningar även när det kommer till om personalbristen uppfattas som en begränsning.

Men begränsningar kan ju vara att man inte räcker till, att man är för lite personal. För kommer de med bra idéer till exempel gå på utflykt så kanske man inte kan göra de för att man är för få personal. (B, s.3)

Ne men det är ju ett väldigt känsligt system, är det någon utav oss som blir sjuk någonstans så kan det ju krackelera ganska fort. (A s.3)

... det är så mycket elever så att personalen inte räcker till. (C s.4)

Vi tolkar att fritidspedagogerna uppfattar personalbristen som en begränsning i deras arbete till viss del då de inte kan genomföra vissa planerade aktiviteter på grund av för lite personal och för högt antal elever. Vi förstår det som att fritidspedagogerna kan behöva anpassa verksamheten efter om någon är sjuk eller frånvarande. Trots detta tolkar vi det som att personalbristen inte behöver uppfattas som en begränsning i arbetet på fritidshemmet.

Sen är det ju sällan personal och sådant tycker jag... det är ju inte så att man känner att... vi kan inte göra det för att vi är för få... tycker inte jag i alla fall på så sätt, känns inte som att vi skippar något bara för att vi bara är två eller tre stycken. (A s.3)

Personalmässigt försöker vi ju alltid lösa det som till exempel skicka upp personal från andra avdelningar. Man försöker prata med andra för det är alltid någon avdelning som har mer personal när någon är sjuk eller borta. Så personalmässigt brukar det ju alltid gå att lösa så att den här gruppen kommer iväg på den här aktiviteten. Vi är väldigt flexibla. (B s.3)

I citaten ovan tolkar vi det som att det finns en delad tolkning bland fritidspedagogerna om hur personalbristen påverkar verksamheterna men att det oftast påverkar fritidshemmet på något sätt oavsett om det är klasslärare, resurs eller fritidspedagog som är sjuk. Vi tolkar det dock som att fritidspedagogerna försöker lösa det på plats i den mån det går för att inte behöva ställa in en planerad aktivitet eller utflykt. Ytterligare något som vi tolkade som en begränsning var elevernas ålder.

Alltså begränsningar tänker jag är det vi redan varit inne lite på, de hänger ju ihop alla frågor känns de som [interjufrågorna]. Åldern... alltså man har tre år som du sa på sig att jobba med barnen och ju äldre de blir ju större möjligheter får barnen och det är enklare för dem att förstå. Alltså om man tar en etta eller trea är de ju en stor skillnad i vad de förstår att vi gör också så. (D s.3)

Ja för man vill ju se resultat och det kanske inte syns om man jobbar stenhårt med de som sexåring för de kanske inte förstår de, men kanske sen när de blir större, Ja men just ja vi hade stormöte och just de där fick vi ju sitta. (D s.3)

Vår tolkning är att fritidspedagogerna uppfattar att åldern kan vara en begränsning då eleverna kanske inte förstår att de utövar elevinflytande. Vi tolkar det även som att fritidspedagogerna medvetet ger de äldre eleverna mer möjlighet till inflytande då de äldre eleverna kan anses ha en större förståelse för hur och när ett inflytande sker och vad det innebär. Även det faktum att vissa fritidspedagoger vill se resultat direkt, alltså att eleverna har förstått att de har elevinflytande tolkar vi som en anledning till att åldern kan uppfattas som en begränsning. Trots detta uppfattar inte alla fritidspedagoger åldern som en begränsning.

... alltså man kan ju alltid jobba med alla saker i alla åldrar men det gäller väl att få lite respons på det så de förstår. Så begränsningar kanske vi sätter själva i så fall för det går alltid att jobba med allt oavsett ålder. De gäller ju att komma över det kanske. (D s.3)

För de kan ju jobba med det [elevinflytande] även om de inte förstår förrän senare. (D s.3)

Vi tolkar det som att åldern inte alltid uppfattas som en begränsning då en del fritidspedagoger menar på att man kan arbeta med allting i alla åldrar. Vi förstår det som att fritidspedagogerna menar på att eleverna utvecklar en förståelse så småningom när de blir äldre och att de kanske då förstår att de faktiskt hade inflytande redan i tidig ålder.

Ja gör de är ju bra för att nu har vi ju tränat så mycket på det så det är klart att de blir bra på de... men man hoppas de har användning av det sen och känner att de vågar ta upp och stå för sitt på elevrådet och ... utöva de och just det här som jag tänker med elevinflytande de är ju att förstå... när jag hade elevrådet förut så ville jag försöka få dem att förstå att det du kämpar för nu de kanske inte du får men du kanske ser till att de här får det i alla fall och sen när du kommer till nästa skola så är det någon annan som har kämpat för att du ska få det här. Det är liksom inte meningslöst. Man kanske inte får något här och nu men man får kämpa och så kanske det kommer någon annan gång. (D s.4)

Utifrån citatet ovan tolkar vi det som att fritidspedagogerna menar att det kan gynna eleverna i framtiden om de låter eleverna träna på att ha inflytande tidigt för att utvecklas och bli duktiga på att utöva inflytande. Vi tolkar det även som att det är viktigt av att få eleverna att förstå att det de kämpar för nu kanske inte kommer ske direkt men att det kanske kan hända i framtiden samt att eleven själv kan gynnas av de som andra kämpar för, alltså att de har en möjlighet att kunna påverka på sikt.

Vi tolkar det som att ekonomin och tillgången till personal kan uppfattas som något som kan skapa begränsningar i arbetet med elevinflytande. Detta för att det inte går att genomföra de förslag som kräver pengar då de har begränsade tillgångar och ibland köpstopp. Vi förstår det som att fritidspedagogerna menar på att den planerade verksamheten snabbt kan rasa om någon personal blir sjuk oavsett om det är klasslärare, resurs eller fritidspedagog. Vår tolkning är att dessa faktorer inte alltid behöver utgöra hinder då fritidspedagogerna menar att mycket går att genomföra men det handlar om pedagogernas engagemang och vilja att skapa en bra verksamhet. Att elevernas ålder kan begränsa tolkar vi också handlar om pedagogernas inställning, det går alltså att genomföra allt i alla åldrar men att anledningen till att det kan upplevas som ett hinder kan vara att pedagogerna vill se resultat. Vi förstår det som att desto äldre eleverna blir desto mer förstår de när de har fått utöva inflytande, en elev i årskurs tre har mer förståelse än en elev i förskoleklass då den äldre eleven övat längre och på så vi skaffat sig mer erfarenhet.

Sammanfattning

Utifrån vårt resultat tolkar vi att fritidspedagogerna har en gemensam uppfattning om vad elevinflytande innebär som är att eleverna ska få möjligheter att vara delaktiga och ha ett inflytande i planeringen av verksamheten. Trots att de har en gemensam uppfattning av vad elevinflytande innebär är vår tolkning att det finns skilda uppfattningar om hur fritidspedagogerna arbetar med elevinflytande i fritidshemmen. Vi tolkar det dock som att fritidspedagogerna arbetar med elevinflytande utifrån lika

utgångspunkt såsom formell och informell demokrati. Formell demokrati tolkar vi innebär att pedagogerna planerar tillfällen där eleverna får möjlighet att utöva elevinflytande genom att ge förslag på aktiviteter och vara med och ta beslut. Exempel på dessa tillfällen är bland annat skolråd, fritidsenkäter och samlingar. Informell demokrati tolkar vi innebär att pedagogerna tar tillvara på förslag direkt i stunden, till exempel om en elev önskar en viss aktivitet här och nu. Vår tolkning är också att det finns skilda uppfattningar om vilka förutsättningar som krävs för att kunna arbeta med elevinflytande samt vad som kan skapa begränsningar. Vi förstår det som att verksamheterna påverkas olika gällande ekonomi och personalbrist men att pedagogerna ändå försöker lösa begränsningarna i den mån det går utifrån vad de har att tillgå. Vi förstår att vad som uppfattas som begränsning i grunden kan handla om pedagogernas engagemang och vilja att skapa en gynnsam verksamhet. Vi tolkar det också som att elevernas ålder kan utgöra begränsningar men att även det kan handla om fritidspedagogernas vilja och engagemang då det går att genomföra allt i alla åldrar.

Diskussion

I detta avsnitt presenterar vi de mest intressanta delarna i resultatet i förhållande till den tidigare forskningen som redogjorts i bakgrunden för att få en inblick av fritidspedagogernas uppfattningar om elevinflytande i fritidshemmet. Diskussionen har vi kategoriserat in i rubriker som skapats utifrån de mönster vi sett i fritidspedagogernas uppfattningar som är *Fritidspedagogernas uppfattningar av begreppet elevinflytande i fritidshemmet*, *Balansen mellan fritidshemmets uppdrag att utmana och elevernas möjligheter till elevinflytande*, *Formell och informell demokrati* och *Pedagogernas inställning kan vara en bidragande orsak till vad som uppfattas som begränsningar*. Diskussionen avslutas sedan med våra slutsatser av studien samt vidare forskning.

Fritidspedagogernas uppfattningar av begreppet elevinflytande i fritidshemmet

Utifrån fritidspedagogernas utsagor i vårt resultat tolkar vi att det finns en gemensam förståelse för att elevinflytande handlar om att eleverna får möjlighet att påverka fritidshemsverksamhetens utformning och planering till viss del, vilket stämmer överens med Elvstrand och Närvänens (2015) definition av begreppet. Vårt resultat talar för att elevinflytande också kopplas till ålder och uppförande vilket stämmer överens med tidigare forskning (se t.ex. Närvänen & Elvstrand, 2015; Elvstrand & Lago, 2018). Fritidspedagogerna beskriver eleverna som mer realistiska i sina önskemål desto äldre de blir samt att de har en förståelse för vad elevinflytande innebär i och med att de kan ha mer erfarenhet av begreppet. De talar också om vikten att eleverna ska utveckla medvetenhet om att möjligheten till elevinflytande kan regleras utifrån hur de uppför sig. Utifrån detta tolkar vi att det finns en medveten tanke till varför elevinflytandet stegvis ökar men ställer oss frågande till om alla elever oavsett ålder ges samma förutsättningar till att påverka i de frågor eleverna själva känner att de har åsikter. Vår tolkning är att det också kan finnas en risk att pedagogerna låser sig för mycket vid åldern och inte ser till individens kompetens då den kan skifta oavsett ålder. Rudduck och Fielding (2006) talar också om vikten av att alla elever ska ha möjlighet till inflytande då det kan bidra till att stärka elevernas självkänsla och självförtroende vilket är viktigt oavsett ålder samt att det kan leda till eleverna tar in kunskap lättare.

För att få ett fungerande elevinflytande som eleverna är medvetna om beskriver fritidspedagogerna i vårt resultat att det krävs vissa förutsättningar, såsom lyhörda och engagerade pedagoger. Vår tolkning är att lyhördhet handlar om att pedagogerna lyssnar på eleverna och visar att

de tar tillvara på de förslag och önskemål som eleverna ger. Vi förstår det som att det är viktigt att diskutera med eleverna och göra de delaktiga i de beslut som tas. Resultatet i vår studie talar dock för att det kan krävas att pedagogerna synliggör för eleverna när inflytande sker för att de ska få en förståelse för vad det innebär och i vilka frågor eleverna kan påverka redan i tidig ålder.

Balansen mellan fritidshemmet uppdrag att utmana och elevernas möjligheter till elevinflytande

Resultatet i vår studie talar för att det finns en oro bland fritidspedagogerna att eleverna skulle välja att göra samma aktivitet större delen av tiden i fritidshemmet om de fick bestämma allt på fritidshemmet vilket kan leda till eleverna inte utmanas eller utvecklas och att det därför är viktigt att ha det i åtanke som pedagog för att kunna utmana eleverna. Pedagogerna i Haglunds studie (2015) beskriver också att eleverna ska ha möjlighet till inflytande men att de samtidigt vill uppmuntra eleverna till att prova på nya saker för att eleverna ska utvecklas. Utifrån detta tolkar vi att det kan krävas en viss balans mellan elevinflytande och planerade aktiviteter vars syfte är att eleverna ska utmanas. Detta för att gynna elevernas utveckling och lärande. Vi tänker att det svåra med denna balans kan vara att elevinflytande handlar om att eleverna ska få välja fritt om de vill delta i en aktivitet eller ej samtidigt som fritidspedagogerna har i uppdrag att eleverna ska utmanas och utvecklas inom vissa områden. Pedagogerna i Närvänen och Elvstrands studie (2015) beskrev också denna balans som svår att upprätthålla men ifrågasätter istället elevernas kompetens att kunna ta "rätt" beslut som gynnar deras utveckling. De menar att det kan finnas en risk att eleven kanske inte väljer att göra den aktivitet som den skulle behöva för att utvecklas som individ och att en del aktiviteter därför kan behöva vara obligatoriska för att eleverna ska utvecklas. Av detta kan man tolka att olika delar av fritidshemmets styrdokument (Skolverket, 2017) går emot varandra vilket kan försvåra uppdraget som fritidspedagogerna har.

Formell och informell demokrati

Vårt resultat talar för att elevinflytande oftast sker genom formell och informell demokrati, vilket även tidigare forskning visar på (se t.ex. Haglund, 2015; Närvänen & Elvstrand, 2015). I vilken utsträckning fritidspedagogerna arbetar med elevinflytande skilde sig åt då arbetet med elevinflytande kan vara mer eller mindre strukturerat mellan fritidshemsverksamheterna. Danell (2006) menar att det kan bero på hur pedagogerna tolkar styrdokumentets riktlinjer (Skolverket, 2017) vilket i sin tur kan påverka hur pedagogerna sedan planerar och genomför elevinflytande i fritidshemmet. Vår studie talar dock emot detta då vi tolkar att det finns en samsyn kring vad elevinflytande innebär.

Fritidspedagogerna i vår studie beskriver att formell demokrati handlar om att skapa trygga demokratiska arenor där eleverna kan känna att de kan dela med sig av sina tankar och åsikter. Genom att till exempel planera ett fritidsråd får eleverna denna möjlighet samt att dessa tillfällen kan användas till att synliggöra för eleverna att de har möjlighet att påverka verksamhetens utformning och planering. Danell (2006) beskriver också vikten av gynnsam atmosfär som stärker elevernas självkänsla och ger eleverna mod att uttrycka sina åsikter och menar att det är pedagogernas ansvar att skapa denna atmosfär vilket också vår studie talar för.

Resultatet i vår studie visar dock att den informella demokratin sker i större utsträckning än den formella demokratin eftersom fritidspedagogerna beskrev att de ofta får spontana förslag från eleverna på till exempel aktiviteter de vill göra där och då. Den informella demokratin sker spontant

vilket innebär att de inte tydliggörs för eleverna när de har elevinflytande även om så är fallet, vilket får oss att fundera över om detta kan vara en anledning till att forskning visar att elevinflytandet inte sker i den utsträckning det bör enligt Skolverkets riktlinjer (2017).

Pedagogernas inställning kan vara en bidragande orsak till vad som uppfattas som begränsningar

Vad som uppfattas som begränsningar skiljer sig åt mellan fritidsverksamheterna i vår studie. Det framkommer bland annat att ekonomin och personalbristen kan uppfattas som begränsningar till en viss del då verksamheten måste anpassas utifrån de medel som finns att tillgå, men vi tolkar att fritidspedagogerna ändå försöker lösa det till den mån det går. Utifrån fritidspedagogernas utsagor tolkar vi dock att mycket kan handla om pedagogerna vilja och engagemang i vad som kan uppfattas som begränsningar i arbetet med elevinflytande.

Att åldern kan skapa begränsning nämner också fritidspedagogerna då det kan vara svårare för eleverna i yngre ålder att förstå vad elevinflytande innebär. Utifrån detta tolkar vi det som att eleverna blir mer medvetna om vad elevinflytande innebär och får en förståelse för vad de kan påverka desto äldre de blir vilket också stämmer överens med tidigare forskning (se t.ex. Närvänen och Elvstrand, 2016). Vår tolkning är dock att det går att genomföra allt i alla åldrar som vi tidigare nämnt vilket kan innebära att det kanske är pedagogerna som skapar eventuella begränsningar vilket även fritidspedagogerna i vår studie beskriver.

Vi har inte hittat någon forskning som redogör för de begränsningar som fritidspedagogerna beskriver, men forskningen talar för att pedagogernas delade tolkning av vad elevinflytande består av kan ha en avgörande betydelse för vad som uppfattas som begränsningar i arbetet med elevinflytande (se t.ex. Elvstrand & Närvänen, 2016; Thornberg & Elvstrand, 2012). Vår tolkning är alltså att ekonomin, personalbrist och elevernas ålder inte behöver utgöra någon begränsning utan att det kan handla om pedagogernas inställning till att hitta lösningar istället för att låsa sig vid problemen.

Slutsatser

Utifrån våra fokusgruppsintervjuer och vår analys av dem är vår tolkning att pedagogernas uppfattningar av styrdokumentets riktlinjer (Skolverket, 2017) och hur de sedan planerar och genomför elevinflytande kan ha stor betydelse för hur arbetet verkställs i verksamheten och i vilken utsträckning de arbetar med elevinflytande. Vilket kan tolkas utifrån hur fritidspedagogerna beskriver sina verksamheter då de talar mer ingående om elevinflytande där de arbetar mer formellt. I vårt resultat är vår tolkning att fritidspedagogerna har lika uppfattning av begreppet elevinflytande, alltså att göra eleverna delaktig i planeringen samt skapa möjligheter för eleverna att påverka verksamheten. Det som skiljer sig åt är fritidspedagogernas beskrivningar om hur de arbetar med elevinflytande på respektive fritidshem. Vår tolkning är att den största delen av elevinflytande sker genom informell demokrati. Vi tror att detta kan vara en anledning till att tidigare forskning visat att elevinflytande inte genomförs i den utsträckning det bör, det behöver alltså inte handla om en delad tolkning av vad elevinflytande består av bland pedagogerna. Vår studie visar att fritidspedagogerna uppfattar att de arbetar med elevinflytande men att det kan vara mer eller mindre strukturerat. Där de arbetar mer strukturerat är det ett mer medvetet elevinflytande gentemot de som arbetar mer informellt, vilket kan bidra till att forskningen talar för att det inte sker i den utsträckning det bör. Detta för att arbetet med det medvetna elevinflytande synliggörs på ett annat vis som i sin tur kan leda till forskarna ser detta arbetet mer

tydligt än de informella tillvägagångssätten som sker mer spontant och kanske inte synliggörs i lika stor utsträckning.

Framtida studier

För att få mer förståelse för när och hur det sker elevinflytande tror vi att vidare studier bör fokusera på elevernas perspektiv på elevinflytande för att närma sig en förståelse för vilken betydelse de har att skapa medvetenhet bland eleverna för arbetet elevinflytande. Det skulle även behöva genomföras mer studier på hur och när det informella elevinflytandet sker då vår studie talar för att det är en stor del i arbetet med elevinflytande.

Referensförteckning

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). Handbok i kvalitativa metoder. (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.

Brinkkjaer, U. & Høyen, M. (2013). Vetenskapsteori för lärarstudenter. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Danell, M. (2006). På tal om elevinflytande: hur skolans praktik formas i pedagogers samtal. (Doktorsavhandling, Luleå tekniska universitet, Luleå). Hämtat från: <http://www.diva-portal.org.proxybib.miun.se/smash/get/diva2:990182/FULLTEXT01.pdf>

Elvstrand, H., & Lago, L. (2018). You know that we are not able to go to McDonald's: processes of doing participation in Swedish leisure time centres. *Early Child Development and Care*, DOI: 10.1080/03004430.2018.1443920

Elvstrand, H., & Närvänen, A. (2016). Children's own perspectives on participation in Leisure-time centers in Sweden. *American Journal of Educational Research*, (4), 6, 496–503. DOI: 10.12691/education-4-6-10

Haglund, B. (2015). Pupil's opportunities to influence activities: a study of everyday practice at a Swedish leisure-time centre. *Early Child Development and Care*, 185:10, 1556–1568, DOI: 10.1080/03004430.2015.1009908

Hjalmarsson, H. (2013). Governance and Voluntariness for Children. *International Journal for Research on Extended Education*, Issue 1/2013, 86–95.

<https://budrich-journals-de.proxybib.miun.se/index.php/IJREE/article/viewFile/19837/17311>

Holmberg, L. (2017). Lärande genom demokratiska önskemål – pastoral omsorg i fritidshem. *Pedagogisk forskning i Sverige*, Vol. 22. 28–50. https://scholar-google.se.proxybib.miun.se/scholar?hl=sv&as_sdt=0%2C5&q=L%C3%A4rande+genom+demokratiska+%C3%B6nskem%C3%A5l+%E2%80%93+pastoral+omsorg+i+fritidshem&btnG=

Närvänen, A., & Elvstrand, H. (2015), What is Participation? Pedagogues' Interpretative Repertoires and Ideological Dilemmas Regarding Children's Participation in Swedish Leisure-time Centres. *International Journal for Research on Extended Education*, 3(2), 61–78. <https://budrich-journals-de.proxybib.miun.se/index.php/IJREE/article/viewFile/20890/18232>

Pihlgren, A.S. (red.) (2015). *Fritidshemmet och skolan: det gemensamma uppdraget*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Rudduck, J. & Fielding, M. (2006), Student voice and the perils of popularity. *Educational Review*, volym 58, s.219–231. DOI:[10.1080/00131910600584207](https://doi.org/10.1080/00131910600584207)

Skolverket (2014). *Fritidshem – Skolverkets allmänna råd med kommentarer*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2017). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2017. [Stockholm]: Skolverket.

Skolinspektionen (2018). Undervisning i fritidshemmet inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle. Stockholm: Skolinspektionen. Hämtad från www.skolinspektionen.se

Trost, J. (2010). Kvalitativa intervjuer. (4., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Thornberg, R. & Elvstam, H (2012). Children's Experiences of Democracy, Participation, and Trust in School. Volym 53, s.44-54. DOI:[10.1016/j.jjer.2011.12.010](https://doi.org/10.1016/j.jjer.2011.12.010)

Thornberg, R., (2010) 'School Democratic Meetings: Pupil Control Discourse in Disguise'. Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies, 26, 924–932. DOI:[10.1016/j.tate.2009.10.033](https://doi.org/10.1016/j.tate.2009.10.033)

Vetenskapsrådet (2017). God forskningssed [Elektronisk resurs]. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet

Wibeck, V. (2010). Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. (2., uppdaterade och utök. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Intervjuguide

Fokusgrupp - diskussionsunderlag

1. Vad betyder elevinflytande för er?
2. Hur kommer citatet nedan till uttryck i er verksamhet?

"I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla förtrogenhet med demokratiska principer, arbetssätt och processer genom att de får vara delaktiga, utöva inflytande och ta ansvar i verksamheten." (Lgr11, s.22)

3. När uppfattar ni att det sker inflytande bland eleverna? Hur tar ni tillvara på det?
4. Vilka möjligheter och eventuella begränsningar uppfattar ni arbetet med elevinflytande? Hur hanterar ni eventuella begränsningar?
5. Uppfattar ni att det finns en efterfrågan bland eleverna om att ha ett inflytande?
6. Uppfattar ni att det krävs något av eleverna för att kunna utöva inflytande?
7. Hur kommer citatet nedan till uttryck i er verksamhet?

"Samtala, lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser." (Lgr11, s.24)

8. Någon som vill tillägga något?

Missiv

Hej!

Tack för visat intresse för vår pilotstudie! Vi heter Sanna och Malin och läser nu vår sista termin till fritidslärare vid MIUNS lärosäte i Sundsvall. Syftet med denna studie är i huvudsak att prova den metod vi tänkt använda i vårt kommande examensarbete. I denna pilotstudie kommer vi använda oss av fokusgrupper som innebär att vi ger er som arbetar på fritidshemmet ett antal frågor som diskussionsunderlag med fokus på elevinflytande på fritidshemmen. Jag och Malin kommer vara med under diskussionen men inte delta i samtalet då vårt mål är att lyssna på er diskussion kring ämnet. Vår förhoppning är även att ni som deltar ska få ut något av detta genom att reflektera tillsammans. Ni kan välja att avbryta ert samtycke när som helst utan att ange orsak.

Samtalet kan komma att användas i vårt examensarbete med ert godkännande, för att få ut så mycket som möjligt från er diskussion behöver vi även ert medgivande till att spela in en ljudfil. Endast jag och Malin kommer ha tillgång till ljudfilen och vi lovar konfidentialitet i denna pilotstudie samt i examensarbetet om det kommer användas i samband med den. Under träffen kommer vi att bjuda er på något tilltugg som ett extra tack för att ni ställer upp!

Vid frågor kontakta

Sanna Lagergren

Tel: 07xxxxx

Mejl: xxxxxxxxx

Malin Åslund

Tel: 07xxxxx

Mejl: xxxxxxxxx

Tack än en gång för att ni ställer upp, vi ses måndag den 18/3 kl: 9.00.

Med vänlig hälsning, Sanna och Malin

Intervjuguide

Följdfrågor

1. Vad betyder elevinflytande för er?
2. Hur kommer citatet nedan till uttryck i er verksamhet?

“I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla förtrogenhet med demokratiska principer, arbetssätt och processer genom att de får vara delaktiga, utöva inflytande och ta ansvar i verksamheten.” (Lgr11, s.22)

- Hur går klass- och fritidshemsråd till?
3. När uppfattar ni att det sker inflytande bland eleverna? Hur tar ni tillvara på det?
    - Hur hanterar ni de elever som sällan gör sin röst hörd?
    - Hur hanterar ni dem elever som ofta gör sin röst hörd på bekostnad av andras möjligheter att säga sina åsikter?
  4. Vilka möjligheter och eventuella begränsningar uppfattar ni arbetet med elevinflytande? Hur hanterar ni eventuella begränsningar?
    - Är det något som påverkar elevernas möjlighet att välja fritt?
  5. Uppfattar ni att det finns en efterfrågan bland eleverna om att ha ett inflytande?
  6. Uppfattar ni att det krävs något av eleverna för att kunna utöva inflytande?
  7. Hur kommer citatet nedan till uttryck i er verksamhet?

“Samtala, lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.” (Lgr11, s.24)

Missiv

Hej!

Vi är två studenter som läser vår sista termin till grundskollärare med inriktning fritidshem och håller just nu på med vårt examensarbete. Syftet är att undersöka fritidspedagogernas uppfattningar av elevinflytande i fritidshemmet. Vi kommer genomföra studien med hjälp av fokusgrupper med omkring 3–6 deltagare som beräknas ta ca 45 minuter. Fokusgrupp innebär att ni kommer ta del av några frågor som ni sedan ska diskutera och reflektera kring med varandra. Vår förhoppning är att detta ska ge oss ett bredare perspektiv på elevinflytande samt att ni som deltar får möjligheten att reflektera tillsammans.

Med detta missiv vill vi fråga om vi kan få ta del av er kunskap om elevinflytande i fritidshemmet. Med ert samtycke kommer vi att spela in en ljudfil under diskussionerna som endast vi kommer ha tillgång till. Ljudfilen kommer transkriberas för att vi inte ska missa någon viktig information och kommer sedan förstöras efter att arbetet godkänts.

Vi har tagit hänsyn till de forskningsetiska principerna som innebär att ert deltagande är frivilligt och att ni har rätt att avbryta ert deltagande när ni vill. Det kommer inte vara möjligt att identifiera personer eller platser i det färdiga arbetet som ni även har möjlighet att ta del av om så önskas.

Om ni har några funderingar är ni välkomna att kontakta oss för mer information.

Med vänlig hälsning

Malin Åslund   Tel: 07xxxxxxx
Mejl: xxxxxxxxxxx

Sanna Lagergren   Tel: 07xxxxxxx
Mejl: xxxxxxxxxxx

Intervjuguide

Pilotstudien

1. Vad innebär elevinflytande för er?
2. Hur arbetar ni med elevinflytande i praktiken?
3. Sker inflytandet under strukturerade förhållanden?
4. Vilken betydelse anser ni att er roll har för elevernas möjlighet till inflytande?
5. Vilka möjligheter och eventuella hinder kan ni se i arbetet med elevinflytande?
6. Vad har ni för vision för elevinflytande i fritidshemmet?